

964 168

ПРОГРАМА НА ЛЕКЦИИТЕ

по

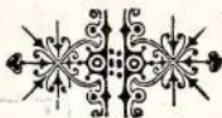
ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКОТО ПРАВО

ЧЕТЕНИ ОТЪ

С. С. Бобчевъ

въ Висшето училище през лятния семестръ 1902 — 1903 г.

(ТРЕТИ СЕМЕСТРЪ).

СОФИЯ

Печатница на П. М. Бжайтовъ

1903.

ПРОГРАМА на ЛЕКЦИИТЕ ПО ИСТОРИЯТА НА БЪЛГ. ПРАВО.

Четени отъ С. С. Бобчевъ въ Висшето училище
през лятния семестръ 1902—1903 г.

(ТРЕТИ СЕМЕСТРЪ).

История на съдебното право.

I. ОБЩИ БЪЛГЪЖКИ.

Система на изучаване: Като се почва отъ генезиса на института, ще се слѣдва еволюцията му и ще се изложи положението, въ което е заваренъ отъ бълг. истор. животъ. — Нѣколко думи за значението на истор. на бълг. право отъ гледище на науката: на бълг. история, на славяновѣдѣнието и на социологията. Значението му въ практическа смисъль: *de lege lata*, *de lege ferenda*.

II. ИЗТОЧНИЦИ.

A. Стари паметници а) български: 1. Крумово законодателство; 2. Законъ Судний Людъмъ и въобще Кормчаята; 3. Resp. P Nicolai ad consulta Bulgar.; 4. Договорите; 5. Хрисовулитѣ, надписите и пр. — б) слав. зак. паметници: 1. Руская Правда; 2. Законикъ на Стефана Душана; 3. Винодолский (1289) и Полицкий Статути (1400); 4. Рядъ Права Земскехо (Rád práva Zemského); 5. Вислицкий Статутъ; 6. Литовский статутъ отъ 1529 г. и пр — Б. Народни обичаи: Познатите сборници.

III. ЛИТЕРАТУРА.

A. Български: трудове на П. В. Оджаковъ, Д-ръ Балджиевъ, Родонски, Данайловъ, Боевъ, Д. Мариновъ и С. С. Бобчевъ, както по писаното, тѣй и по неписаното право. Б. Руски: Зигель, Флоринскій, Иванишевъ, Шипилевскій, Пахманъ, Ланге, Бѣляевъ, Смирновъ, Ковалевскій и ржководствата на: Владимірскій-Будановъ, Сергѣевичъ. В. на славянски езици: Maciejowski, Bogisic, Новаковић, Јовановић. Г. на чужди езици: Ch. Letourneau, Esmein, Dreste, Хенри Ментъ, Лавеле, Шулте.

Бългъжка. Съкращението означава: ЗСЛ. — законъ судний людъмъ. RPN. — Responsa Papa Nicolai ad consulta Bulg.; РП. — Руская правда; ДЗ. — Душановъ законникъ; НЗ. — Наказателенъ законъ.

ОТДЕЛЪ ПЪРВИ.

Съдоустроство.

А. Дохристиански периодъ.

§ 1. Произходението на съдебната властъ. Самосъдъ и кървава мъсть. Зачатките на правоусъдието въ най-дълбока старина се едва забележватъ. Правоусъдието тогавъ има почти безформенъ видъ. Първите му проявления съдъ самосъда, най-стария съдъ. Първият отмъстителъ е първия съдия. Отличителната черта на този самосъдъ: явността за обществото. Кървавата мъсть, възмеадие или *jus talionis*. Следи у първобитните народи въ Африка и у други народи: у Осетинците, у южните славяни (Света освета). Какъ гледатъ южните славяни на този, който не си отмъсти. Обичай покора у чехите и поляците и какъ става той. Следи на самосъда въ юридическите паметници: РП.; ЗСЛ.; RPN. Самосъдътъ въ народните пѣсни и обичаи.

§ 2. Помирителенъ съдъ. Появлението на спогодбата и откупа (*compositio*) като втори стадий въ еволюцията на съдъ. Миѳнието на Иеринга. Посочвания за третейски съдъ въ паметниците: Козла Пражски за Чехия. Подробно разглеждане обряда на спогодба или помирението съ откупъ у южните славяни (специално у далматинците). Описанието на „мир ради мртве главе“ и „миръ о ранама“ у Вука Караджића, (виж. и у Богишича). Следи на композиционния периодъ у настъ: Хрисовулитъ; народните умотворения; приказката: човѣшкото око е ненаситно. (Ш., СУ. кн. III 1885). Пѣсеньта за Янкула и Секула, МСБ. II. — С. С. Бобчевъ, Сб., I т.

§ 3. Първите съдилища. Какъ съд се появили тѣ; редомъ и следъ посрѣдническия съдъ. Челядното правоусъдие, като прототипъ на всѣки общественъ, държавенъ съдъ — изобщо. Бълг. нар. обичай за челядното правоусъдие. Еволюция: домакинъ, съдникъ, общински старей, жупанъ (воевода), князъ.

§ 4. Княжески съдъ. Какъ се е появилъ. Обяснението на Ковалевскій: при намѣсата на Княжеската властъ при спогодбата, или изпълнението ѝ. Миѳнието на Зигель: Религиозната властъ на Княза у Славяните. Князътъ Боговдѣхновенъ съдия.

Б. Слѣд.-християнски периодъ.

Влиянието на Християнството върху обществения и државния битъ и строй (Гръмникъ — Св. Илия) и пр.

§ 1. *Духовни сѫдилициа.* Лица и органи на духовните сѫдилища.

§ 2. *Свѣтски сѫдилициа:* кефалии, жупани, царски сѫдъ, државенъ съдъ и народенъ съборъ. Каква е била организацията и подсѫдността на тия сѫдилища.

§ 3. *Народенъ сѫдъ* въ България прѣди и слѣдъ покръстването. Организация, подсѫдност.

§ 4. *Феодални сѫдилициа:* боляри-владалци; мънастири и тѣхниятъ сѫдебенъ иммунитетъ. Въ кои наши паметници се срѣщатъ данни за сѫд. иммунитетъ.

О Т ДѢЛЪ В Т О Р И.

Сѫдопроизводство.

ОБЩИ БѢЛѢЖКИ.

Три момента (стадии) въ старото сѫдопроизводство. — Пря, шъпти и клевета въ стар. бълг. право

§ 1. ВИКАНЕ И ЯВЯВАНЕ СТРАНИТЪ ПРѢДЪ Сѫдъ.

Лично викане или чрезъ пристави (коморници). По-сетнѣшно участие на властъта. Какъ се е намѣсила властъта?

Странитъ въ процеса: физически и юридич. лица. Юрид. лица въ угловния процесъ, като подсѫдими.

§ 2. СѫДЕБНО ДИРЕНЕ И-СЪСТЕЗАНИЕ.

A. Най-ранниятъ процесъ.

Съврѣмениятъ погледъ върху старитъ наредби може да измами.

Сѫдебниятъ дуелъ като състезание въ странитъ; свѣдѣнія за него у Спенсера, Летурно и др. Свѣдѣнія почерпани въ старата класическа история. Campus и Pugna duorum у варварските правди. — Двубоятъ у чехитъ, у поляцитъ, у руситъ. Проф. Сергѣевичъ за ранното появление на дуела.

Дуелътъ въ българ. народни пѣсни и пословици.

Дуелътъ като сѫдебно дирене у римляните споредъ Гая, въ освѣтление отъ Мена. (*Legis actio sacramentum*). — Сѫдебниятъ поединъкъ изображенъ отъ Хомера въ Илиядата (върху щита на Ахилеса): тритъ момента въ сцената. — Подобие на сѫдебния поединъкъ споредъ старото чешко право.

Б. Доказателства предъ съда.

1. **Признание.** Признанието въ стара България до покръщениетон (RPN.). Измъчванията. Наши пословици по предмета.

2. **Клетвата** като доказателство. Клетва и на двѣтѣ страни. Названието на к. въ старитѣ паметници: присяга и рота. ЗСЛ за клетвата. Пословици.

3. **Свидѣтели** — като очевидци (*testes de veritate*) Разлика между свидѣтели и заклетници. Еволюцията на свидѣтелитѣ отъ съзаклетниците (*Conjuratores*) или очистницитѣ. Лошото гледане въ най-ранното време на съобщителитѣ-свидѣтели — (Индийска Нарада). — Заклетници и свидѣтели у Осетиниците.

Влияние отъ изгасване задругата върху появата на свидѣтели. — Строгитѣ изисквания на старитѣ законодателства за условията да бѫде нѣкой свидѣтель. — Законникътѣ на Ману. Германските, и руската правди. Нашиятъ ЗСЛ (чл. 7).

Положения, които могатъ да се теглятъ, за свидѣтелитѣ по ЗСЛ.

Видоки (свидѣтели) и послухи: прави ли разлика ЗСЛ.; какъ да разбираме двойното употребление на термините?

Разлика между Законъ Судный Людъмъ и Еклогата за свидѣтелитѣ. Особното внимание, което заслужва сравнителното изучаване на ЗСЛ. е текста: „рабъ ли, свободникъ послоухъ да бываетъ.“ — Броятъ на свидѣтелитѣ по ЗСЛ и Еклогата.

4. **Ордалийтѣ като доказателства.** — Що е ордалия (Божи съдъ). Думата *ordal*, *Urtheil*. Произходение на ордалийтѣ. Минието на проф. Шулте. Въ що се състоели ордалийтѣ?

a. *Ордалия чрезъ студена вода*: газене дълбокъ виръ и отъ двѣтѣ страни. Хвърляне въ студена вода. — Студена вода у сърбитѣ. Кара-Георги и хвърлянето въ студена вода вѣщиците. Резултатъ отъ тая ордалия и К.-Георговото изневѣряване въ ордалийтѣ.

b. *Гореща вода* (котелъ съ пръстенъ или гвоздей).

c. Нажежено желѣзо: 1) ржично желѣзо; 2) ралото (лемиша). Обрядътъ на носене горещото желѣзо у сърбитѣ.

d. *Отрова*. — Таингенътъ у африканските диващи и у ховасентѣ. Ордалия чрезъ отрова у иудеитѣ (вж. книгата Чисъл). Ордалийтѣ у перситѣ, въ Византия, у индийцитѣ по Кодекса на Ману (4 вида инд. ордалии за разнитѣ класи).

Ордалииитъ у славяните. Миението на Лелевель, че ордалииитъ еж германска особеностъ. Ордалииитъ у чехите, въ Полша и Русия.

Ст. 106 на Душ. Законъ. Сръбската мазия и миението за нея на Вукъ Караджичъ. Подробности за мазията у Богишича.

Божиятъ сѫдъ въ нашенско споредъ обрядите, народните умотворения и юридическите пословици. Ницинариитъ въ Малко-Търново. — Натемията у Д. Мариновата „Жива Старица“. — Пѣсень за краль Матлия и за тритъ му сестри.

Три невѣрни положения за ордалииитъ: 1) че тѣ били достояние само на нѣкои племена. 2) че били въведени отъ христианството. 3) че били рѣдкостно явление. — Оправдание едно по едно на тѣзи възражения.

5. Клетвата (присягата) като ордалия. Първоначалната клетва не е била за да се каже истината. Съзаклетничеството и неговото значение за оправдаване на виновните. Произхождение на съзаклетниците (присяжниците) отъ роднинския съюзъ. Послухите изобщо били ли сж свидѣтели или съзаклетници. — Послухите по ЗСЛ. — Броятъ на съзаклетниците и какъ сж решавали тѣ. Отговорността на съзаклетниците въобще. — Произхождение на журитѣ и на свидѣтелите отъ съзаклетниците.

Послѣдната еволюция на доказателствените срѣдства. Ограничение на ордалииитъ: запрѣщение на ордалииитъ и на двубоя; — откупване отъ двубоя; по-леките ордалии за по-благородните, като ограничително срѣдство; появление на другите доказателства.

6. Писмени документи. Винодолскиятъ статутъ и други стари паметници не даватъ никаква доказателствена сила на писмен документи. Другъ противъ ногледъ *R d pr va zemsk ho*. Чехските дъски. Нѣмските паметници и възгледи въ полза на писмените доказателства.

Старото бълг. право за писменните документи.

Черти и рѣзы на Черноризецъ Храбъръ. Рѣбени и четали и тѣхното значение въ старината у настъ.

Ранното появленіе на писмени документи у настъ; доказателство за това въ христовулите и въ разните владали и потъкмителни актове отъ ранното турско врѣме. Писмени документи отъ старо врѣме; следи за ранната писменостъ въ народния говоръ (прѣписано, да се запише на камината; и пр.).

7. Св (и лодъ (свадаице). — Сводът или свадата дира отъ кого е взето краденото ищо. Държателът тръбва да го посочи. Трояко свързване на свода.

Лице или „*що си личи*“ (*corpus delicti*). Кой отговаря за убития отъ неоткритъ авторъ, ако *corpus delicti* е въ общината, ако е въ околията, между двѣ общини и пр.

§ 3. ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА РЪШЕНИЕТО И ПРИСЪДАТА.

Най-старото изпълнение — доброволно. Втори стадий — поръчителство. Трети стадий — насилиствено изпълнение. Произхождение на насилиственото изпълнение отъ органите на властта. Чешкиятъ съдъ и неговите формалности за изпълнението.

Изпълнението въ нашиенско по аналогия. — Слѣди въ нашиятъ паметници за изпълнението. Глобари, глобищи и прахтори въ стара България. Текстът „ни сѫдити, ни связати, ни глоба възяти“ въ Виргинския хрисовулъ.

§ 4. ПОТЖЖВАНИЯ ПРѢДЪ ПО-ГОРЕНЪ СЪДЪ.

Ранните правни срѣдства. Първоначално рѣшението е било непогрѣшимо, когато князъ го е издавалъ. Мисъль за оплакване се е появila противъ делегираните съдии: Иудея, Спарта, Римъ; — срѣдни вѣкове. Вторично разглеждане на дѣло като първи стадий на апелативно производство. Оплаквания противъ рахимбургите у германците. Съдene надъ рахимбургите и промъна на присъдите имъ. Аналогия за потжжвания въ Стара България. Съдебна иерархия и византийскиятъ порядъкъ, като косвени доказателства за съществуване потжжвания.

История на наказателното право.

ОБИЦИ БЪЛГРКИ.

Углавното право нѣкога и сега: разлика по обемъ и съдѣржание. Старото право е обгръщало повече углавна материя. Хенри Менъ за голѣмия обемъ на раниото угл. право. Днешното дѣление прѣстѣплениета по важностъ и старото дѣление. Частниятъ характеръ на старото наказ. право изобщо.

ОТДѢЛЪ ПЪРВИ.

ПРѢСТЖИЛЕНИЯ.

1. Понятие. Съврѣмениятъ формаленъ погледъ. Граница между углавно и гражданско правонарушение. Хегелевиятъ възгледъ: че угл. правонар. се отличава отъ гражданското по качеството на волята. Стариятъ възгледъ е билъ материаленъ: зло, повреда или както въ слав. право „обида“.

2. Субективниятъ елементъ или проявление на съзнателната воля въ старо време: двѣ становища—Роге и Вилда. Вѣрността на Рогевия възгледъ се утвѣрдява отъ наблюденията върху съврѣменитѣ първобитни общества: виновността на неодушевени предмети и животни; сѫдѣтъ надъ животните и неодушевени предмети като доказателство за отсѫтствие на субективниятъ възгледъ у първобитния човѣкъ. — Прѣживѣлици на възгледа и у културните народи.

3. Ранно появление оцѣнката на съзнателната воля въ законодателствата. Нашия ЗСЛ. и причина на неговото съврѣшенство. Сравнение съ РПН.

4. Елементи на прѣстѣплението. Съврѣмениятъ погледъ: субектъ, обектъ и прѣстѣжно дѣяніе. Старото право е различавало субектитѣ по тѣхното обществено положение. На обектитѣ—тоже се е гледало ограничено: убиване на робъ. — Държавата и др. съюзи като обекти били ли сѫ познати. Ролята на волята по сег. право. Случайно, непрѣдизнило и умишлено. Волнно и неволнно. ЗСЛ.

5. Условията, облекчаващи или отстранявачи наказанието сега и въ старина. — Самоотбрана и състояние на крайна необходимостъ. Защо старицата не е знаяла самоотбраната? Оливане, роль; новитѣ законод. РПН.

6. Външната страна на прѣстѣжн. дѣйствие: замисъль, приготовление, опитване; несполучило прѣстѣжение; свѣршено прѣстѣжение. Съучастието: физич. и морални дѣйци.

7. Нанесената и прѣтърпѣната повреда — алфа и омега на първоб. мирогледъ върху прѣстѫпленiето. Причини: анимизъмъ. Слѣди и доказателства за този мирогледъ въ по-късните законодателства. Прѣстѫпления, извършени отъ животнитѣ по Салическата правда и др. Отговорността на роба въ разните стари законодателства.

8. Общи заключения за разликата между старото и ново право: 1) вредъ; 2) съмъсване гражданско и углавно правонарушение; 3) отсътствие на два процеса: граждански и уголовенъ.

9. Рецидивъ по старите руски паметници, сѫщо по нашия ЗСЛ.

ОТДѢЛЪ ВТОРИ.

ОТДѢЛНИ ВИДОВЕ ПРѢСТ҃ПНИ ДѢЯНИЯ.

Съврѣменна класификация на 4 групи по обектъ: личность, челядъ, държава, черкова. — Подраздѣлѣніе. Въ старо време не е имало тази диференциация, която има днесъ.

1. Прѣстѫпления противъ личността.

a. *Прѣстѫпления противъ живота*: Убийства — волно, неволно, умишлено и прѣдумишлено убийство. — Квалифицировани убийства: чрѣзъ отрова и др. — Отцеубийството и въобще убийството на роднини: Въ Атина; Градскиятъ законъ. — Убийство на съпрузитѣ въ слав. законодателства и обичаи.

Убийства при смекчителни обстоятелства: „въ свадѣ или распредѣ“, рольта на „древо дебело“ и „камень велики“. Прохиронътъ;—по не внимание. Ненаказуемо убийство по ЗСЛ; случаи.

b. *Прѣстѫпления противъ чѣл. и лична неприкословенность*: Тѣлесна повреда. Съврѣменното дѣление и старото: кървави рани, посиняване и отнемане на ставъ. Р. П. за послѣдното. Бой и удари по старото право.

c. *Прѣстѫпления противъ личната свобода*. Продажба на свободенъ човѣкъ; лишение отъ свобода по лъжливо обвинение, възвиране и затваряне чѣл.кого.

d. *Прѣстѫпления противъ личната честъ*: обида и клевета, споредъ старото право въобще. Обида съ дѣйствия и съ думи по славянското, руското, сърбското (49 и 166 стат. ДЗ.) и нашето право.

д. Престъпления против имота. Кражба. — Нашият НЗ. — Опрѣдѣление. — Кражба въ най-раинитѣ законодателства; дозволеностъ у иудеите; у индийците. Строгостъта къмъ крадците. Тайна и явна кражба (*furtum manifestum* и *nes manifestum*) въ Римъ. — Въ Гърция: кражба на храни и добитъкъ. — Въ Англия: кражба, особено на виланите. — Ролята на цѣната на откраднатото. РП. и ДЗ. за кражбата. — Обяснение за кражбата споредъ Крум. закони, ЗСЛ. и RPN.

2. Грабежътъ (чл. 324 НЗ) или разбой и наказанието зарадъ него въ старите законодателства и славянското право. Влиянието на каноническите наредби (Св. Августиновото изречние).

3. Шалежъ въ старото право, у първобитните народи и въ славянското право (ДЗ). Палежътъ по ЗСЛ.

4. Потка — глоба за нарушение и увреждане владѣнието.

5. Измамливи и други видове уврѣждания на имота

II. Прѣстѣплѣнія противъ челядѣта и половата нравственность.

а) любодѣянія съ насилие; — б) прѣлюбодѣянія и многобрачие. — Двоеженството по ЗСЛ. — в) Крадене жени и моми (умичка, отмица, *raptus mulierum*): у индийците, гърците, римляните, германците. — У славяните: руси, сърби; у настъ: *дѣвичай разбой*. Народни обичаи. Какъ гледа народътъ на краденето мома насила и краденето съ съгласие.

III. Прѣстѣплѣнія противъ държавата.

Доколко тѣ сѫ били познати въ старо време: — *Perduellio* и *crimen laesae majestatis* у римляните. Случки отъ жестоки наказания въ Римъ: за държ. измѣна; Франция, Англия (Блакстонъ за това). — Славянското право и „удѣлновѣчевия“ строй; отсътствие понятието и появленето ѝ въ Русия; прѣстѣплѣніята по служба. — Старото б. право: RPN. и ЗСЛ.: възстаніе; бѣгство отъ земята; пронушане бѣженците; исторически примѣри на бунтове противъ държавата.

IV. Прѣстѣплѣнія противъ религията и черковата.

Кога сѫ се появили тоя родъ прѣст. дѣянія? Богохулство — ереси и расколи; сѫдъ противъ богомилитѣ. — Магията (чародѣйството, *crimen mathematicorum*); врачуването (вѣщици, знахари, *crimen maleficorum*); RPN по тѣзи прѣстѣплѣнія. — Святотатство: кражба отъ черкова и съблиchanе мъртвацитѣ. — ЗСЛ. за поганските присяги и треби (Ср. ст. първа).

ОТДЪЛЪ ТРЕТИ.

Наказания.**I. Понятие и цѣль.**

1. Стариът и новът възгледъ върху *характера* на наказанието: частенъ и публиченъ характеръ. Ролта на държавата въ появленето на прѣст. и наказанието. Наказанието е било отвръщане, възмездие.

2. Цѣльта на наказ. е било въ удовлетворението на пострадалитѣ. Отъ тукъ мъстъта, мщението, старата вражда, *jus talionis*. Тълкуване на думитѣ *мъстъ* и *наказание* по старобългар. понятие.

Истор. погледъ върху наказанието: у евреите, германците, славяните. Какъ се е гледало на мъстителя и на неотмъстителя?

3. *Срѣдства за ограничение кръвната мъстъ*. Откупътъ; — убѣжището; правото на убѣжище у германците; намѣса на черковата; разширение отъ иѣкои кралие. Срокове за право на убѣжище. — РИ. за убѣжището. Нашиятъ ЗСЛ. за убѣжището (ст. 16). — Убѣжището освобождава ли отъ отговорностъ?

II. Видове на наказания.

4. *Исторически редъ на появление*: а. кръвна мъсть; б. откупъ; в. сѫдебни глоби и разни наказания.

Кръвната мъстъ по памятниците: у русите — „метите съвихъ“. Условие за да е законно: явностъ. Кой има право да мъсти; за какви прѣстъпления? Кога въ какво е състояла мъстъта?

5. *Откупътъ и глобинъ*. Появление и развитие: спомаг. фактори: а) диференциация на родовнитѣ съюзи и намѣсата на княза; б) християнството. Покора — у чехите и поляците. Мъстъ и откупъ като паралелни явления. — Откупътъ по нашето старо право (вражда, разбой, дѣвичій разбой, — конски татъ, гадалство). Кому се дава откупа. Сравнителни названия: *compositio*, *blutgeld*, вражда, *blava*, за голову, за обида. Дѣвѣтъ категории: а) *muleta*, *wergeld*, головничество и урокъ, вражда; б) *freduum*, вира и продажа, глоба.

Кой е плащаъ откупа? Стариът индивидъ и челядъта, общинаата. Отговорността: емство, кругова порука. Нашиятъ К. Асѣнь за общинското емство въ виринския хрисовулъ.

6. *Руското наказание: потопъ и разрабление.* Какъ се е разбирало въ разни връмени. Наказанията развили се отъ него: а) заточение — „выбитie изъ земли“ и конфискация; б) затваряне {въ тюрма; в) лишение отъ свобода съвсъмъ: холопство.

7. *Наказанията по славянското право:* а смъртна казнь — арабскиятъ списатели; какъ се е извършвала у руситѣ; б. членовръдителни наказания; в. бой; опозорителна: торговая казнь..

8. *Лъстница на нак. по старото българско право:* 1. смъртно нак.; 2. членовръдителни наказания; 2. продажба „съ всѣмъ имѣніемъ“ 4. изгонване (съ плячка). 5. бой (да тепется). 6. лишение отъ свобода: темница. 7. глоба. — Какъ се е извършвало см. нак.; — въ какво сѫ състояли членовръдителствата и боя (ранитѣ по ЗСЛ.). Джиоговането (клеймение) и назначението му, вънъ отъ наказанието.

9. *Народни обичаи и прѣданія за разните видове наказания.*

10. *Новите и старите взгледи за подробното описание на прилагане наказанието.*

11. *Законите какъ сѫ опредѣляли наказанията:* три системи.

12. *Духовни наказания (епитемии).* — Характеръ и назначение. Най-тежко наказание: отлъчване, общение и разобщение съ църквата. Наказания за мирянитѣ: 4 вида епитетии. Наказания за духовнитѣ; най-тежкото — извержение. Кога става и отлъчване отъ църквата?

ИСТОРИЯ НА ГРАЖДАНСКОТО ПРАВО.

§ 1.

Източници.

Същите, които съ послечени въ началото на съдебното право.

§ 2.

Литература.

Същите. Още: съчиненията на професорите О. Горчаковъ, А. С. Павловъ; епископъ Никодимъ.

О Т ДЪЛЪ ПЪРВИ.

Лица.

Характеристика на старият лице и челядъ. Лице (индивидуъ) и общество.—Рольта на личността нѣкога и сега. Съюзите, които съ поглъщали личността. Старата и сегашна челядъ. — Що е семья и челядъ. — Патриархалното произхождение на челядъта. Новите взгледи. Отъ какъвъ съюзъ е състояла нѣкога и сега челядъта?

I. Съпружески съюзъ.

§ 1. *Бракъ.* Произхождение на брака. Новите взгледи за жъните, прѣзъ които е миналъ бракът; най-ранните исторически форми на брака: а) крадение; б) бѣгане; в) купуване. Слѣди отъ тѣзи форми на брака въ нашия обряденъ ритуалъ, обичаи и народни уситворения.

§ 2. *Бракът въ християнското време.* Обручение, годежъ.—Условията за встъпване въ бракъ: а) възрастъ; б) свободна воля; в) съгласие на родители; г) дозволение на началството; в) едноженство; е) отсътствие роднинство въ изв. степени. — Видове родство.

§ 3. *Форма за извършването на брака.*

§ 4 *Прикаращение и разторжение на брака.* Физическа смъртъ; политическа смъртъ; постижване въ монашество. — Дълго отсътствие на единого отъ съпругите.

Нравствените причини за разнущане (разводъ): лошавъ животъ, сиромашия.

Редъ за разнущане. Що е *separatio quod ad mensam et torgum*.

§ 5. *Взаимни отношения на съпругите:* а) лични отношения; властта на жена въ най-стари времена (*manus mariti*); б) имотни отношения. Най-стария правни редъ. Челадната задруга; в) еволюция на задругата; личните имоти на съпругата (*paraphernalia*).

II. Съюзъ на родители и дѣца.

1. Съставъ и родителската властъ. — Лицата подчинени на родителската властъ.
2. Установление на род. властъ: а) раждане; б) усиновление.
3. Основанията и съществото на родителската властъ: а) лични отношения; б) имотни отношения. Личенъ имотъ.
4. Прѣкращение на родителската властъ.

III. Настойничество (опека).

Настойничество по старото писано право. — Настойничество по обичалтѣ.

ОТДЪЛЪ ВТОРИ.

Наслѣдство.

1. Произхождение и развитие на наследственото право. — Менъ и неговото учение: култа на рода. Периодъ на развитие. Наслѣдството по законъ — Кормчия — и по обичая. — Наслѣдования: а) по наст. линия; б) по въходяща; в) по странична л.; г) на съпругозиетъ.
2. Завѣщание. — Произхождение на завѣщанието. Първоначалното завѣщание. Меновътъ възгледъ. Роль на римското право въ развитието му. Завѣщанието по законъ и обичай у настъ.

ОТДЪЛЪ ТРЕТИ.

Имоти.

1. Прѣдметъ на вещното право: а) собственность; б) владѣние; в) ползование.
2. Появление на собственността и на личната с. въ особностъ.
3. Ранни способи на придобиване собствеността: а) окупация;
- 6) давностъ. Други начини за добиване имоти?
4. Общински земи и имоти.
5. Владѣнието. — Проникните въ стара България.
6. Права върху чужди имоти. — Служебности (сервитуди).

ОТДЪЛЪ ЧЕТВЪРТИ.

Договори.

1. Произхождение на договора.
2. Лица, които участвуватъ въ договоритѣ.
3. Условия за възникване на договоритѣ.
4. Свършване и прѣкратягане на договоритѣ.
5. Разни видове договори:
 - а. мѣна;
 - б. купуване-продаване;
 - в. дарение;
 - г. заемъ;
 - д. наемъ: на лица и на имоти;
 - е. залогъ;
 - ж. поръчителство.